

XIX. VE XX. YÜZYILDA GİRESUN İLE ÇEVRESİNDEKİ MADENLER VE MADEN İŞLETMECİLİĞİ

*Oktay KARAMAN**

ÖZET

Madenler devletlerin kalkınmasında en öncelikli unsurlardan birisidir. Tarihin ilk zamanlarından günümüze kadar dünyada, yer altı zenginliklerini elde etme mücadelesi yaşanmıştır. Osmanlı Devleti geniş coğrafyası ile madenler açısından önemli devletlerden birisiydi. Ancak madencilik sektöründe çağın şartlarına uygun hareket edilmediği için bu kaynaklardan daha çok diğer devletler faydalanmışlardır.

Maden yönünden Giresun tarih boyunca önemli bir merkezdi. Ortaçağdan itibaren maden ihracıyla dikkati çeken bir kale-şehir görünümündeydi. XIX. ve XX. yüzyılda Giresun ve çevresinde bakır, gümüş, demir, simli kurşun, antimon ve mangan cevheri çıkarılan maden ocaklarının olduğu tespit edilmiştir. 1869'da çıkarılan Maden Kanunu gereğince, bu ocakların işletmeleri yabancı iş adamlarına verilmiştir. Ancak bu işletmelerden istenildiği ölçüde faydalanılamamış ve birçoğunun işletme ruhsatı iptal edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Giresun, Şebinkarahisar, Görele, maden

ABSTRACT

Mining is one of the most privileged elements for the development of a country. There has always been a struggle for acquiring the natural resources in the world from the antiquity to the present time.

Ottoman Empire was one of the richest countries in terms of natural resources because of its large territorial land. Since Ottoman Empire could not perform contemporary changes on mining, the other countries took advantage of these natural resources.

Giresun has been an important mining center in the course of its history. It was like a castle-city which attracted attention on mineral export during the Middle Ages. Between XIXth and XXth centuries, there were many minerals in Giresun and its surroundings, which were copper, silver, iron, lead, antimony and manganese. According to mining law which was promulgated in 1869, these mines were given to the foreign investors for the purpose of running the mines. However, it has not been possible to derive

* Yard. Doç. Dr. K.T.Ü. Giresun Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

profits from these mines as desired, thus, most of their working licenses were cancelled.

Key Words: Giresun, Sebinkarahisar, Görele, Mine.

GİRİŞ

Yer altı zenginliği olarak nitelendirilen madenler, devletlerin ekonomik yönden gelişmelerinde çok büyük pay sahibi olan unsurlardır. Tarih boyunca devletler hem kendi madenlerini değerlendirmede, hem de özellikle diğer devletlerin madenlerinde söz sahibi olmak için birbirleriyle yarışmışlardır. Tarihin en büyük imparatorluklarından birisi olan Osmanlı Devleti, bünyesinde bulunan zenginlik kaynağından istenildiği ölçüde faydalanamamış ve bu zenginlik Osmanlı'nın ezeli düşmanları olan ülkelerin iştahını kabartmıştır.

Osmanlı sanayisinin önemli kollarından birisi de madencilikti. Devletin zengin maden yatakları mevcuttu. Bunların önemli bir kısmı işletilmekteydi. Ancak diğer dallarda olduğu gibi maden ocaklarının işletilmesinde de XVIII. yüzyıldan beri büyük çapta çözülme ve gerileme başlamıştı. Bu gerilemenin özel nedenleri de vardı. Maden işletmelerinde yakıt olarak ağaç kömürü kullanılıyordu. Yüzyıllardan beri düzensiz ve bilgisizce harcama harcama ocakların civarındaki ormanlar tükenmişti. Yol yokluğu, can ve mal güvenliğinin kalmayışı bu işi zorlaştırmaktaydı. XIX. yüzyılın başlarında doğrudan doğruya görevlendirilen maden emini ve nazırlarınca ocaklar işletiliyordu. Belirli sürelerle imtiyaz olarak verilen ocaklar da vardı.¹ Osmanlı Devleti'nin genelinde mevcut olan bu durumlar Giresun ve çevresinde de tespit edilmektedir.

Maden yönünden Giresun, tarih boyunca önemli bir merkezdi. En eski çağlardan beri bölge, maden yataklarıyla tanınmıştır. Eski çağlarda kıyılarda oturanlar geçimlerini balık avcılığı ile sağlamışlar, iç bölgelerde oturanlar ise, genelde maden işletilmesi sonucunda hayatlarını kazanmışlardır. Bu eski işletmeciliğin kalıntıları mevcuttur. Çeşitli yerlerde çok eski bir dönemin dehliz ve oyukları hâlâ mevcuttur. Çoğu yerlerde arazinin maden damarlarıyla ağ gibi her yana yayıldığını gösteren maden tabakaları bulunmaktadır. En bilinen maden yatakları gümüşlü kurşun, bakır, antimon ve manganezdır. Hatta demir madenine de rastlanır.²

Giresun ve çevresinde önemli gümüş ve demir üretim yerleri tespit edilmiştir. İç kesimlerdeki Şebinkarahisar'la yol bağlantısı olan ve bu kesimin hububatının ve madenlerinin ihraç limanı özelliğini kazanan

¹ Musa Çadırcı, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991, s.9

² Vital Cuinet, **La Turquie d'Asie** C. I, Paris 1892. s.68

Giresun, Ortaçağda dokuma mamulleri ve şap ihracıyla dikkati çeken bir kale-şehir görünümündeydi. Bu yolla Giresun'a getirilen mallar deniz yoluyla sevk ediliyordu. Özellikle maden (bakır, gümüş ve demir) taşımacılığı yapılıyordu. Tahrir defterlerinde bu yol için "yolbacı"nın kaydedilmiş olması faaliyetin yoğunluğu hakkında fikir vermektedir.³

XIII. yüzyıldan XV. yüzyılın ikinci yarısına kadar olan dönemde Avrupa'nın şap ihtiyacının büyük bir kısmı Anadolu'dan sağlanmıştır. Bu zaman aralığında Şebinkarahisar, şap madeni açısından Anadolu 'da önemli bir merkezdi. XIV. yüzyılın ilk yarısında Şebinkarahisar'daki şap ocaklarından yılda 14.000 kantar (790.202 kg.) şap çıkartılmaktaydı. XV. yüzyılın ortalarına gelindiğinde, bir yandan boya sanayinde yeni tekniklerin uygulanması, öte yandan Venedik'e ait Girit başta olmak üzere bazı şap ocaklarının işletmeye açılması, Avrupa ülkelerinin Anadolu şapına olan ihtiyacını azaltmıştır. Fatih Sultan Mehmet Şebinkarahisar'daki şap ocaklarını beytülmale kaydettirmiş ve daha sonra bunlar iltizama verilerek geliri ile kale muhafızlarının maaşları karşılanmıştır.⁴

Giresun madenlerinin önemine dikkat çeken Şemseddin Sâmî şu bilgileri vermektedir:⁵ "Karadeniz sevahilinin o ciheti ezmen-i kadimeden beri kesret-i madeniyle meşhur olup, vaktiyle çıkarılmış madenlerin yerleri görülmektedir. Keşap Nahiyesi'nde sahilden 3 saatlik mesafede Yivdincik Karyesi'nde pek zengin bir kurşun madeni bulunup, ancak imtiyaz-ı resmîyesi alınmamıştır. Kazanın sair taraflarında dahi simli kurşun, bakır, antimon, manganez, demir vesair madenler bulunduğu muhakkaktır. Bu madenlerle ormanların suret-i muntazamada işlenmesi, bir gün memleketin büyük bir menbâ-ı serveti olmak istidadındadır".

Trabzon Vilâyeti Salnâmelerinde de, Giresun madenlerinin önemi vurgulanarak, daha imtiyazların verilmediğinden bahisle, işletilmesi durumunda büyük bir kazanç sağlanacağı belirtilmektedir.⁶

XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin çağın gereklerine uygun bir madencilik anlayışına sahip olmadığı görülmektedir. Hatta devletin iktisâdî hayatında maden sektörünün önemli bir yerde olmadığı, devletin gayrisâfi millî hasılâtında da yüzde birini bile bulmadığı tespit edilmektedir.⁷

³ Feridun Emecen, "Giresun", *Diyânet İslâm Ansiklopedisi*, C. XIV, İstanbul 1996, s.79 - 81

⁴ Mehmet Ersan, "XIII. - XIV. Yüzyıllarda Şap Ticareti ve Şebinkarahisar", *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu - Bildiriler*, (30 Haziran - 1 Temmuz 2000), İstanbul 2000, s.55 - 61

⁵ Şemseddin Samî, *Kâmus'ül Alâm*, C. V, İstanbul 1314, s.3935 - 3936

⁶ Trabzon Vilâyeti Salnâmesi, 1286 (1869), s.87, 1287 (1870), s.115 - 116, 1288 (1871), s.127, 1289 (1872), s.120, 1316 (1898), s.160.

⁷ Abdullah Saydam, "Osmanlı Madenciliği ve XIX. Yüzyılın Ortalarında Trabzon'daki Maden Ocakları", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.6, (Samsun 1991), s.256.

Tanzimat sonrasında madencilğin daha iyi durumlara getirilmesi için çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Madenlerin mülkiyeti ile ilgili ilk düzenleme 1858 Arazi Nizamnâmesi ile sağlanmış, daha sonra 17 Temmuz 1861 tarihinde yeni bir Maâdin Nizamnâmesi hazırlanmıştır. Buna göre toprak sahipleri kendi arazilerinde herhangi bir izne bağlı olmaksızın maden arayabilecekti. Mirî topraklarda bulunan madenler ise hazineye ait olacaktı. Maden işletme imtiyazı fertlere olduğu gibi şirketlere de verilebilecekti. Yabancı fert ve şirketlere imtiyaz verilmeyecek, fakat yabancı tâbiyyette olanlar, Osmanlı vatandaşı tarafından kurulan şirketlere ortak olarak girebileceklerdi. İmtiyaz sahiplerinin işletecekleri madenden sağlayacakları cevher üzerinden devlete verecekleri vergi, madenin zenginlik derecesine göre taraflar arasında tespit edilecekti. İmtiyaz belirli bir müddet için verilecek ve bunun sonucunda da bütün tesisleriyle işletme, devlete intikal edecekti.⁸

1869 yılında, 1810 tarihli Fransız Maden Kânunu esas alınarak, yeniden bir kânun meydana getirilmiştir. Bu kânun ile maden işletmeciliği kârlı bir hale getirilmiş, işletme sahipleri madenin rezervi ve çıkarılma gücüne göre %1'le %5 arası bir payı devlete vermeleri kararlaştırılmıştır.⁹

Sultan II. Abdülhamid devletin iktisâdî hayatının düzelmesinde, diğer alanlarda olduğu gibi, madencilik çalışmalarında etkili olmak için Orman, Maâdin ve Ziraat Nezâreti'ni kurmuştur. Bu nezâretin çalışmalarından birisi de, yabancılara yeni madenler arayıp, bulmak ve işletmek için imtiyazlar verilmesidir. Bu imtiyaz 99 yıla kadar çıkarılmış ve vergi yerine, çıkarılan madenin %25'inin devlete bırakılması sağlanmıştır.¹⁰ Nitekim böyle imtiyazların Giresun'da da verildiği görülmektedir.

XIX. ve XX. yüzyılda Giresun madenlerinin büyük çoğunluğu, yabancı uyruklu kişiler ya da Osmanlı Devleti'nin vatandaşı gayrimüslimlere imtiyazlar olarak verilmiştir. Giresun madenleri hakkında keşif yapmak amacıyla yabancı uyruklu kişiler de şehre gelmişlerdir. Kaza dahilinde bulunan Yomrahisar ve Homurlu köylerindeki madenler hakkında keşif çalışması yapmak üzere, İstanbul'dan almış olduğu mürûr tezkeresiyle Giresun'a gelen Belçikalı bir zat çalışmalarda bulunmuştur.¹¹ Yine keşif çalışmaları için Almanya vatandaşı bir kişi de Giresun'a gelerek araştırmalar yapmıştır.¹²

⁸ Saydam, *a.g.m.*, s.257 – 258.

⁹ J. Stanford Shaw-Ezel Kural Shaw, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, E Yayınları, C. II, (Çev. Mehmet Harmancı), İstanbul 1983, s.287.

¹⁰ Shaw-Shaw, *a.g.e.*, s.288.

¹¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (B.O.A.), Vilâyât Gelen-Giden Defterleri(V.G-G.D), Trabzon Gelen, No:188, s.370, 17 Teşrin-i Sâni 1323 (30 Kasım 1920).

¹² B.O.A. V.G-G.D., Trabzon Gelen, No:188, s.373, 7 Zilkâde 1325 (12 Aralık 1907).

Giresun'da ikâmet eden ve maden işleriyle uğraşan gayrimüslimler, başka bölgelerde de maden işletmeciliği yapmışlardır. Giresun'da oturan Mavridi Panayut Efendi Gümüşhane Sancağı'nın Torul Kazası'na bağlı Kürtün Nahiyesi'ndeki Küvil ve Çatak köylerindeki bakın madeni ocağının % 45 hissesini Konstantinoğlu Todor'dan satın almış ve Maden Nizamnâmesi'nin 23. Maddesi gereğince bu satış onaylanmıştır¹³.

1319 (1901) ve 1321 (1903) tarihli Trabzon Vilâyeti Salnâmeleri'ne göre, Giresun ve çevresinde bulunan maden ocakları ile ilgili bilgiler şu şekildedir:¹⁴

Bulunduğu Yer	Maden Cinsi	İhale T.	İmtiyaz Sahibi	Senelik Vergisi
Piraziz	(Nefs-i Manganez Piraziz Köyü)	28 Muharrem 1297 (11 Ocak 1880)	Corci Pracivani	21.475
Görelle (Akköy)	Bakır	29 Şaban 1305 (11 Mayıs 1888)	Sebuh David ve Tomas	4.183
Tirebolu (Sebile) Bakır ve Simli Kurşun	“	“	“	6.603
Tirebolu	(Kebirlik, Bakır Lehaz ve İki Külük)	“	“	3.328
Tirebolu (Keban)	“	“	“	5.163
Tirebolu (Karalar, Karaerik ve Ağalık)	“	“	“	3.289
Görelle (Karaburun ve Zozan)	“	“	“	2.238
Görelle (Sade Küre)	“	“	Anatol Barzili	12.080
Akköy	“	“	Tomas	5.163
Keşap	Simli Kurşun ve Antimon	7 Şaban 1305 (19 Nisan 1888)	Leondidaz	21.035

XIX. ve XX. yüzyılda Giresun ve Çevresinde tespit edilebilen maden ocakları ve işletmeleri hakkındaki bilgiler, ruhsatnâme ve mukavelenâmeler şunlardır:

¹³ B.O.A. İrade Meclis-i Vükela (İ.M.V.), No:184, 6 Safer 1332 (4 Ocak 1914).

¹⁴ Trabzon Vilâyeti Salnâmesi (T.V.S.), 1319 (1901), s.332 – 333, 1321 (1903), s.84.

a) Şebinkarahisar Sancağı Lice Simli Kurşun Madeni ve Giresun Kazası Uzundere Köyü Kâlhânesi:

Şebinkarahisar Sancağı'na bağlı Lice mevkiindeki simli kurşun madeni sahiplerinden Abraham Todor, madenden çıkaracağı cevherin işlenmesi için Giresun dahilinde Uzundere Köyü'ndeki bir araziyi uygun görmüş ve arazi sahibi olan Osmanlı vatandaşı Todoroglu Vasil'e müracaat etmiştir. Vasil'in isteği üzerine Maden İdaresi tarafından tanzim olunan ruhsatnâme, Maden Nizamnâmesinin kâlhâne ve fabrikalara ait kısmına uygun görüldüğünden, Şurâ-yı Devlet'te kabul edilmiştir. Bu ruhsatnâmeye göre, ferman harcı olarak bir kereye mahsus 30 adet 100'lük altınla, kâlhânenin yapılacağı arazi için senelik 40 kuruş kira vermesi kararlaştırılmıştır.¹⁵ Kâlhâne ruhsatnâmesinin maddeleri şu şekildedir:

1. Kâlhâneye ait binalar taş, tuğla, kireç ve kum ile kargir olarak yapılacaktır. Şu anda ve ileride inşa edilecek olan binalardan gaz ve diğer maddelerin çevreye zarar vermemesi için ocak ve bacalar 8.5 m yüksekliğinde olacaktır.

2. Kâlhânenin imalâtına ait olup, su ile işleyecek olan makineler kimseye zarar vermeyecek ve değirmenlerin çalışmasına engel olmayacak. Cevheri yıkamak için suya ihtiyaç duyulduğunda, bu suyun başka sular ile karışmaması için su yolu yapılacak.

3. Kâlhânenin fırın, alet ve edevâtıyla makineleri gayet sağlam olarak inşakılınacaktır.

4. Vilâyet valisinin ve maden mühendisinin emri üzerine, Maden İdaresi'nin teklif ettiği hususları kâlhâne sahibi yapmaya mecbur olacaktır.

5. Kâlhânenin inşa olunacağı mahal 24 cerib, 84 murabbâdır. Tarım arazisi olmasından dolayı aşâr vergisi için kâlhâne sahibi mal sandığına senelik 40 kuruş kira bedeli verecektir.

6. Kâlhânenin ihtiyacı olan odun ve kömür, Uzundere, Tamdere ve Karınca köyleri sınırı içinde bulunan Şabanözü ormanından getirilecek ve ormanlar hakkındaki nizamnâmeye uygun hareket edilecektir.

7. Her ay madenden kâlhâneye naklolunan ve işlenen cevherin miktarı, bu cevherden ne kadar sim ve kurşun çıktığına dair kâlhâne sahibi tarafından 3 ayda bir defter tanzim edilerek valiliğe verilecektir. Valilik istediği zaman teftiş yapabilecek ve kâlhâne sahibi hesapları göstermeye mecbur olacaktır.

8. Kâlhâne sahibi ferman harcı olarak Maden İdaresi'ne bir defaya mahsus olmak üzere 30 adet Osmanlı lirası verecektir.

¹⁵ B.O.A. İrade- Şura-yı Devlet (İ.Ş.D.), No:975, 25 Zilkâde 1288 (5 Şubat 1872).

9. Kâlhâne sahibi yukarıdaki maddelere, özellikle 7. Maddede belirtilen defterleri zamanında teslim etmezse, 5 adet Osmanlı lirasından 20 liraya kadar ceza verecek. Tekrarı halinde Maden İdaresi kâlhâneyi geçici olarak kapatacak. Üçüncü defa aynı hareket tekrarlanırsa, kâlhânenin ruhsatı iptal edilecek.

10. Kâlhânenin inşası için verilen fermanın teslim tarihinden itibaren bir sene içinde yapıma başlanmazsa veya inşaat bittikten sonra 2 sene boyunca kâlhâne işletilmezse, belirli bir süre verilecek. Bu süre sonunda yine işletilmezse, kâlhânenin fermanı iptal edilecek.

Şebinkarahisar Sancağı'nda çıkan simli kurşun madenin işlenmesi için Giresun'un tercih edilmesinin en büyük sebebi hiç şüphesiz, deniz ulaşımının olmasıdır. Ayrıca ruhsatnâme maddeleri incelendiğinde, her türlü ayrıntı düşünülmüş ve hem kâlhâne sahibinin hem de devletin zarar görmemesi için azâmi dikkat gösterilmiştir.

a) Giresun – Akköy Nahiyesi, Kavaklıkara, Kurt ve Büyüktepe Mevkileri Simli Kurşun Madeni:

Maden Meclisi'nin yapmış olduğu tahlile göre, simli kurşun madeninde %32 kurşun, onbinde 1.5 gümüş tespit edilmiştir. Maden işletmesinin imtiyazı 9 sene müddetle Kirkor Yakutçıyan'a verilmiştir. İmtiyaz fermanı şu şekildedir:¹⁶

“Meclis-i Maden'in mazbatası mealinden müsteban olduğu vechle maden-i mezbur inde'l-tahlil yüzde 32 kurşunî ve onbinde 1.5 tesbitinde gümüş havi olarak şayan-ı imal idüğü ve işbu madenin işletilmesinde yalnız mahsur-ı askerî bulunduğu ve taleb-i imtiyaz Merkum Kirkor Yakutçıyan'ın bu işe iktidarı bulunduğu anlaşılmasına binaen maden-i mezbureden ihraç olunacak cevherin kıymet-i hakikiyesi üzerinden aynen ve nakden yüzde 5 resm-i nisbîve haritasından muayyen ve mahdur olan arazinin beher dönümünden senevî 5 para resm-i mukarrer istifa eylemek ve maden nizamnâmesiyle nizam-ı haliye ve müstakbelen Devlet-i Aliyye'ye tamamıyla tebeyyün olacak şartı ve şerait-i seninde-i müteferria ile feshine ahd tarihine itibaren ve tuffesine 9 sene müddetle maden-i mezkurun imali hususunun merkum Kirkor Yakutçıyan uhdesine ba imtiyaz ihalesi tezekkür kılındı”.

¹⁶ B.O.A. İ.M.V. No: 7/51-52, 21 Rebiülâhır 1303 (27 Ocak 1886).

c) Giresun – Keşap Nahiyesi, Çakırlı, Karabulduk, Valid ve Yivdincik Köyleri Simli Kurşun ve Antimon Madeni:

Bu köylerdeki simli kurşun ve antimon madenlerinin 99 sene müddetle işletme imtiyazı, İstanbul Ticaret Odası üyelerinden Dimitraki Efendi'nin kefilliği ile Yunanistan Devleti vatandaşı Leonidas'a verilmiştir. Bu imtiyazda devletin menfaatlerinin korunduğu görülmekte olup, şu kararlar alınmıştır:¹⁷

“İş bu mazbata-i mezkur mukavelenâme layihasının minderecatı haritasında gösterilen hudut dahilinde mârû'l-beyan simli kurşun ve antimon madenleri imal olunmak ve tahsis edilen 2.103 cerib arazinin beher ceribi için 10'ar kuruş hesabıyla senevî 21.030 kuruş resm-i mukarrer ita ve hasılâtının yüzde 5 resim nisbine ifa kılınmak ve tayin olunan 2 sene müddet zarfında zikrolunan madenler küşad ve imal olunmaz ise, ihalesi fesh edilmek ve ferman harcı olarak bir def'aya mahsuben 200 Osmanlı altını verilmek şartlarını ve şerait-i saireyi ve şartnâme layihası dahi fennen lazım gelen mevadî havi olacağı gibi bunların mahtubatı maden nizamnâmesi ahkâmına muvafık bulunduğu inde'l- tatbik anlaşıldığından zikrolunan madenlerin Mumaileyh Mösyo Leonidas uhdesine ihalesi tensib kılındığı gösterilmiş ve suret-i karar, muvafık-ı hal ve maslahat olarak hey'etce de tasvib edilmiş olmağla ber mucib mazbata ifa-i muktezasının zeylen bâ mazbata arz ve istizaları müttehiden tezekkür kılındı”.

d) Giresun – Akköy Nahiyesi, Boztekke Köyü Simli Kurşun, Bakır, Çinko ve Manganez Madeni:

Bu köyde Tosyalızâde Mehmed Ali ve Çolakhasanzâde Mehmed Ziya Efendilere ait 12.000 dönüm arazideki madenleri Almanya devleti vatandaşı Baron Frederik Kuşenberg işletmek istemiştir. Kuşenberg'in talebi Orman, Maâdin ve Ziraat Nezâreti tarafından incelenmiş ve Maden Nizamnâmesi'nin 23. maddesi gereğince bu imtiyazın verilmesi kararlaştırılmıştır.¹⁸

e) Giresun – Pozan Mevkii Simli Kurşun Madeni:

Bu madenin imtiyazı 14 Kânun-ı Sâni 1327 (27 Ocak 1912) tarihinde Haydarpaşa Gümrüğü Tahrirât Başkâtibi Ahmet Tevfik Efendi'ye verilmiştir. Ancak maden harcını verilen müddet içinde yatırmadığından, imtiyazı 12 Temmuz 1331 (25 Temmuz 1916) tarihinde Şurâ-yı Devlet ve Meclis-i Vükelâ kararıyla iptal edilmiştir.¹⁹

¹⁷ B.O.A. İ.M.V. No: 30/63, 23 Receb 1305 (5 Nisan 1888)

¹⁸ B.O.A. İ.M.V. No: 137/15, 20 Muharrem 1328 (1 Şubat 1910).

¹⁹ B.O.A. İ.M.V. No: 241/49, 12 Temmuz 1331 (25 Temmuz 1915).

f) Giresun – Akköy Nahiyesi, Ada Köyü Simli Kurşun Madeni:

Bu madenin imtiyazı 6 Cemaziyelevvel 1303 (10 Şubat 1886) tarihinde Kirkor Yakutciyan'a verilmiştir. Ancak imtiyaz fermanı ile ilgili şartları yerine getirmedeği için Şura-yı Devlet kararıyla iptal edilmiştir. Kararda imtiyazın iptali şu gerekçelere dayandırılmıştır:²⁰

“Trabzon Vilâyeti dahilinde Giresun Kazası'nın Akköy Nahiyesi'nde, Ada Karyesi'nde vâki olup 6 Cemaziyelevvel 1303 tarihli Fermân-ı Âlî mucibince imtiyâzı Teb'â-i Devlet-i Osmanîye'den Kirkor Yakutciyan uhdesine ihale buyurulmuş olan simli kurşun madenin tarih-i ilânından itibaren 6 mah müddet zarfında Fermân-ı Âlî harcının tediyesiyle, fermanın ahzına mütealluk muamele ifâ edilmediği takdirde Maden Nizamnâmesi'nin 49. Madde-i muadelesi ahkâmı tatbik olunacağı, mumaileyhin mahal-i ikâmeti meçhul olmasına mebni 2 Haziran 1333 (2 Haziran 1917) tarihinde Takvim-i Vekâyi ve Tanin gazetelerine derc ve ilân varakasının bir sureti Maden Müdüriyeti Umumisi kapısına ılsak olunmak suretiyle vâki olan ilan üzerine ber mucib nizâm-ı muayyen olan 6 mah mühlet mürûr ettiği halde Fermân-ı Âlî harcı tediyeye ve fermanı ahz edilmemiş olduğundan bahisle zikrolunan maden-i imtiyaziyenin madde-i mezbure ahkâmına tevfikan feshi... tezekkür kılınmıştır”.

g) Giresun – Piraziz Nahiyesi, Abdal Suyu Mevkii Manganez Madeni:

Piraziz Nahiyesi'nin Karaman Kırığı ve Bendehur mahallerinde, Abdal Suyu

mevkiindeki arazinin sahipleri Tiralizâde Ali ve Abdullah Beyler, arazilerindeki madenin tetkikini yaptırmışlardır. Yapılan tetkike göre, önemli miktarda ve çıkarılmaya değer manganez madenin olduğu tespit edilmiştir. Arazi sahipleri madenin işletme imtiyazını, Amerika Cumhuriyeti ve İngiltere Devleti vatandaşlarından Corci Pracivani ve Lakonet'e 1 Rebiülâhır 1296 (25 Mart 1879) tarihinde 99 yıllığına vermek için müracaat etmişlerdir. Bu maden imtiyazının askerî yönden bir zararı olup olmadığı araştırılmış ve herhangi bir zararının olmadığı kararı çıkmıştır. Bunun üzerine imtiyaz fermânı 21 Muharrem 1297 (4 Ocak 1880) tarihinde verilmiştir.²¹ 10 maddelik mukavelenâme ve 16 maddelik şartnâme hazırlanmıştır. Mukavelenâme ve maddeleri şu şekildedir:

Mukavelenâme: Maden Nizamnâmesinin 11. maddesine göre, 18 Ramazan 1291 (29 Ekim 1874) tarihli senet gereğince, Corci Pracivani,

²⁰ B.O.A. Dosya Usulü İradeler Tasnifi (DUİT), No:17-3/12, 29 Rebiülâhır 1336 (11 Şubat 1918).

²¹ B.O.A. DUİT. No: 17-1/4, 7 Şevval 1296 (24 Eylül 1879).

Lakonet ve şirketlerine verileceği kararlaştırılmıştır. Şirket toplam 250 lira ve maden çıkaracağı her sene 20'şer lira arazi sahiplerine kira verecektir.

1. Manganez Madeni 1 Rebiülâhır 1296 (25 Mart 1879) tarihinden itibaren 99 sene müddetle, Corci Pracivani, Lakonet ve şirketlerine ihale edilmiştir.

2. Madenin hafriyatı ve imali için 7386 dönüm arazi tahsis olunmuştur.

3. Bu arazi dahilinde manganez madeninden başka madenler çıkarılmayacaktır. Eğer böyle bir teşebbüs olursa, hem arazi sahipleri hem de imtiyaz sahipleri maden nizamnâmesinin 35. Maddesine göre, yeniden müracaatta bulunacaklardır.

4. Tahsis olunan 7386 dönüm arazinin her dönümü için imtiyaz sahipleri, 5 paradan devlete Osmanlı altını 100 kuruş olarak senelik 923 kuruş resm-i mukarrer vereceklerdir.

5. Bu arazi sadece maden işletilmesi için tahsis olduğundan maden nizamnâmesinin 60. Maddesi hükmünce imtiyaz sahipleri, arazide kuyu ve mağara açabilecekler, bunun dışındaki mahallere müdahale ve iskana açma hakları olmayacaktır.

6. Madenden ihraç olunacak manganezin %5 rusûm-ı nisbîsi devlete verilecek. Rusûmun oranını ya Maden ve Orman Meclisi kararlaştıracak, ya da mevcut rayice göre, Osmanlı altını 100 kuruş olarak imtiyaz sahipleri ve şirketi tarafından ödenecek. Ödeme ise, Giresun iskelesinde kaza idaresi tarafından tayin olunacak memura yapılacaktır.

7. İmtiyaz fermânı tarihinden itibaren madenin, bir seneye kadar işletilmesine imtiyaz sahipleri mecburdur. Eğer herhangi bir mazeretten dolayı bir sene içinde faaliyete geçmezse ve bu mazeret Orman ve Maden Meclisi tarafından kabul edilmezse imtiyaz iptal edilecektir.

8. Madenin tahsil rusûmâtı Trabzon Vilâyeti valiliğine ait olduğundan, rusûm-ı nisbîye yüzlük Osmanlı altını 100 kuruş itibariyle altın olarak zamanında teslim edilecektir.

9. İmtiyazı alan şirket bir defaya mahsus olmak üzere ferman harcı olarak Maden ve Orman Nezâreti veznesine 200 adet Osmanlı altını yatıracaktır.

10. İmtiyaz sahipleri ve şirketi maden nizamnâmesine uyacaklarını ve imtiyaz fermanına ek olarak düzenlenen şartnâmeye de tâbi olacaklarını taahhüt edecekler.

1319 (1901) yılına ait Trabzon Vilâyeti salnâmesinde 17 Nisan 1317 (30 Nisan 1901) tarihli cetvele göre, Piraziz nahiyesindeki bu madenin üretimi ve alınan vergiler şu şekildedir:²²

Avrupa'ya Nakliyât:	400
Naklolunan Madenin Kıymeti:	5.200
Nakliyâtın Kıymeti Üzerinden Alınan % 5 Resm-î Nisbî:	2.600
Senelik Alınan Rusûm-ı Mukarrere :	6.790
Rusûm-ı Nisbîye:	21.475

Trabzon vilâyetindeki diğer maden ocaklarının üretimleri ve vergileriyle karşılaştırıldığında, önemli bir işletme olduğu tespit edilmektedir.

1915 yılına kadar maden ocağının işletmesi devam etmiştir. Bu tarihte yapılan kontrolde, artık maden ocağının işletilmediğine dair bir rapor hazırlanmıştır. Rapor tarihinden itibaren madenin neden işletilmediği hakkında imtiyaz sahiplerine, maden nizamnâmesinin 59. Maddesi gereğince, bir aylık süre verilmiştir. İmtiyaz sahiplerine yapılan tebligât, ikâmetlerinde bulunamadıklarından ulaşamamış ve 19 Haziran ve 12 Temmuz 1915 tarihlerinde Takvim-i Vekâyi ve Hilâl gazetelerinde ilan edilmiştir. İmtiyaz sahiplerinden bir cevap alınmadığından imtiyazın, maden nizamnâmesinin 60. Maddesi gereğince feshi için Bâbîâlî'ye bildirilmesi kararlaştırılmıştır. Raporun ilan tarihinden itibaren 3 aya kadar imtiyaz sahiplerinin Şura-yı Devlet'e müracaatta bulunmaları beklenilmiş, yine 4 Kasım ve 21 Aralık 1915 tarihlerinde imtiyazın iptal edileceğine dair ilan verilmiştir.²³

Maden nizamnâmesinin ilgili maddelerine göre maden işletmesinin, faaliyetlerinin devam edebilmesi için her türlü bürokrasi yerine getirilmiş, ancak imtiyaz sahiplerinden herhangi bir cevap alınmadığı için 4 Ocak 1880 tarihinde verilen imtiyaz 14 Receb 1334 (17 Mayıs 1916) tarihinde Şûra-yı Devlet kararıyla feshedilmiştir.²⁴

c.) Görele, Yığırlak Mevkii Bakır Madeni:

Görele Kazası, Yığırlak mevkiinde bulunan 1.074 cerib, devlete ait olan arazide bakır madeni bulunmuş ve maden işletmesinin kapalı zarf usulü ile imtiyaz verilerek yapılması kararlaştırılmıştır. Üç İngiliz vatandaşı tarafından 3 ayrı teklif yapılmıştır. Birinci teklifi veren mühendis Tomas, senelik 400 Osmanlı altını vereceğini beyan etmiştir. İkinci teklifi Hanri

²² T.V.S. 1319 (1901), s.332 - 333

²³ B.O.A. DÜİT. No: 17-1/4, 14 Kânun-ı Evvel 1331 (27 Aralık 1915).

²⁴ B.O.A. DÜİT. No: 17-1/4, 14 Receb 1334 (17 Mayıs 1916).

Edvin vermiş, Maliye Nezâreti emrine 400 liralık Osmanlı Bankası çeki taahhüdünde bulunmuştur. Üçüncü teklif ise, Frederik Hamilton tarafından verilmiştir. Hamilton, senelik resm-i nisbî olarak 1.050 adet Osmanlı lirası ve 4 sene sonra ise, bu miktarı senelik 1500 liraya çıkaracağını beyan etmiştir. Bu 3 teklifin değerlendirilmesi sonucunda, imtiyaz fermânı Frederik Hamilton'a 99 sene müddetle Şura-yı Devlet ve Meclis-i Vükelâ kararıyla verilmiştir.²⁵

18 Ekim 1914 tarihinde verilen imtiyazdan sonra, maden nizamnamesinin 49. Maddesine göre ilân tarihinden itibaren 6 ay zarfında fermân harcının yatırılması gerekiyordu. Bu 6 aylık süre içinde harç yatırılmamış ve imtiyaz fermânının feshedileceği 19-21 Şubat 1335 (3-5 Mart 1916) tarihlerinde Takvim-i Vekâyî ve Tanin gazetelerinde ilân edilmiştir. Ancak harcın yine ödenmemesi üzerine madenin imtiyaz fermânı Şûra-yı Devlet kararıyla 6 Safer 1335 (2 Aralık 1916) tarihinde feshedilmiştir.²⁶

Sonuç olarak, Giresun tarihin ilk zamanlarından itibaren madencilik çalışmalarının olduğu bir şehirdir. Özellikle XIX. ve XX. yüzyılda Avrupa'daki madencilik alanındaki gelişmelere paralel olarak, Giresun ve çevresinde de önemli faaliyetler olmuştur. Giresun ve çevresindeki maden ocaklarının büyük bir kısmı Avrupalı devletlerin vatandaşlarına işletmeleri için verilmiştir. Bunun nedeni ise, Osmanlı Devleti'nin bu madenleri işleyecek teknolojiye sahip olmamaları ve devletin Avrupa'ya her alanda olduğu gibi sanayi sektöründe de daha bağımlı hale gelmesidir. Günümüzde sadece Giresun ve çevresinde değil, Türkiye Cumhuriyeti'nin coğrafyasında çok önemli maden rezervleri mevcuttur. Devletimizin ekonomik yönden gelişebilmesi için bu kaynakların dışa bağımlı olmadan verimli bir şekilde kullanılması gerekmektedir.

²⁵ B.O.A. DÜİT. No: 17-2/25, 28 Zilkâde 1332 (18 Ekim 1914).

²⁶ B.O.A. DÜİT. No: 17-2/25, 6 Safer 1335 (2 Aralık 1916).